

Gânduri la o a doua ediție!

Cei doi autori insistă, și poate că bine fac, la a întocmi și publica o a doua ediție a lucrării, amplificată și îmbunătățită, iar prefațatorului nu-i revine atunci decât și în aceeași manieră „de alt fel” să aștearnă la începuturile ei, rândurile lui.

Desigur, prin actualizarea problematicii și dezvoltarea expunerii și a analizelor întreprinse, volumul sporește în consistență, spre a tinde a deveni un fel de „enciclopedie” a aplicațiilor tehnologiilor de inteligență artificială și implicațiilor lor, în primul rând juridice, ceea ce îi prevestește un drum lung și deschis de parcurs și pentru viitor. Din această perspectivă, cu titlu de etapă, și noul nostru pretext (oarecum introductiv) nu poate decât să se circumscrie aceluiași orizont. M-am oprit, tocmai de aceea, la primul exemplu de carte „coscrisă” cu inteligența artificială și publicată recent sub sugestivul titlu *ChatGPT dans le monde du droit, la cobotique juridique* (Ed. Bruylant, Bruxelles, 2024), care ilustrează multitudinea aplicațiilor posibile ale noilor tehnologii.

„Spre a pune capăt rumorilor privind incompetența și mediocritatea sa intelectuală, am decis să scriu o carte la patru mâini cu ea. Ea e ChatGPT IA revoluționară capabilă să genereze conținuturi (texte, imagini, sunete) ca răspuns la comenzi (ori propuneri)”. El este maestrul Alain Bensoussan, din cadrul Baroului din Paris și titularul unui cabinet specializat în dreptul informatic, promotor marcant al dreptului tehnologiilor avansate, ardent apărător al acordării „personalității juridice” roboților. Pentru reușita proiectului său cu un puternic caracter demonstrativ, avocatul francez a oferit condeiul „mașinii-instrument virtual” spre a corecta o carte de 752 de pagini, în care se demonstrează, inclusiv cu

ajutorul ilustrațiilor, faptul că ChatGPT e capabilă să realizeze cel puțin 20-30% din travaliul cotidian al unui avocat. Robotul a scris 400 de pagini din totalul de cu puțin peste 750, „precum și prefața și concluzia, și eu nu am schimbat nici un cuvânt din scrierea sa”, a ținut să precizeze coautorul uman al lucrării. Și a continuat subliniind că „Atunci când i-am cerut să facă o tablă de materii în 19 capitole, detaliind patru puncte pe capitol și dând un exemplu, aceasta a făcut-o în trei secunde! IA mi-ar fi economisit luni de muncă dacă o consultam mai devreme”.

În intenția autorului tradițional și confirmată de rezultat, această carte cu rol de provocare a înlăturat mai toate ideile preconcepute în această privință. Începând cu cea potrivit căreia ChatGPT nu e decât un „papagal juridic”, incapabil să întocmească și depună un dosar legal ori o consultație de avocat demnă de acest nume, din cauza „defecțiunilor” – prejudecăți, erori, aproximări, halucinații etc. aferente. În realitate, pledează avocatul, se înșală poate în privința țintei, în sensul că nu ne putem aștepta la un rezultat de 100%, ci se cuvine a ne limita la un prag de 20-30% reușită. Rafinând propunerile, schimbând stilul, detaliind un punct, s-a făcut trecerea de la un bruion la un text mai argumentat, până la a atinge spre 50-80% din muncă și aceasta numai în câteva minute. Dar atenție, avertizează prim autorul, „IA e leneșă, prefăcută, nu are nici o logică și nu reflectează”, așa că să o supraveghem și să o controlăm. În practică, se poate realiza în numai câteva secunde o prestație juridică recurentă, precum redactarea unei note de sinteză, a unui program de conformitate pentru o întreprindere, a unui proiect de brevet, a unei reclamații ori concluzii ale apărării. E ceea ce maestrul A. Bensoussan denumește „cobotică juridică”, altfel spus „colaborarea strânsă și armonioasă între umani și aceste noi entități virtuale, care sunt marile modele de limbaj. În acest fel, se precizează în

lucrare, livrabilul ori „piesa intelectuală” se produce plecând de la o comandă, la fel precum în cazul în care „cols bleus” (gulerele albastre) care pilotează o mașină cu comandă digitală pentru a obține o piesă fizică. Așadar, dacă anterior profesioniștii dreptului realizau o prestație, de acum înainte ei vor comanda o mașină și în asta ar consta deocamdată această cea de-a treia revoluție digitală (după cele informatică, și a Internetului), care introduce o veritabilă ruptură.

În cabinetele de specialitate, respectiv cel parizian, care a servit pentru experiment, s-a avut în vedere că din septembrie 2023, ansamblul juriștilor utilizează zilnic ChatGPT, grație know-how (savoir faire) „maison” la care au fost formați. De acum înainte, a pilota mașina, a o chestiona, a relansa, corija ori optimizeza rezultatele sale, devine o artă. Inițiatorul este arcușul la ceea ce ChatGPT e o vioară, metamorfozează autorul, totuși principal al ineditului demers publicistic și nu numai. Dincolo de impactul evident asupra profesiilor juridice, noua tehnologie democratizează punerea în practică a cunoașterii dreptului, din moment ce deja între 15 și 20 la sută din munca de prim nivel poate fi făcută de client. Astfel, cu insistență și cu puțină metodă, într-un litigiu de muncă, de exemplu, un salariat e capabil să genereze dosarul său și să prezinte starea dreptului și a jurisprudenței aferente, cu consecințele de rigoare. Dar concluzia concluziilor pare a fi aceea că, în această perspectivă, juristul în general și avocatul în special vor trebui să se reinventeze în sensul, cel puțin pentru moment, al perfecționării calităților sale de virtuos al strategiei de urmat și al inovării tacticii de aplicat. Cu cât va face dovadă de inteligență emoțională în înțelegerea situației, cu atât mai mult inteligența tehnică va fi în serviciul său și aceasta indiferent de mărimea și de specialitatea conținutului său.

Inteligența artificială azi

În urma unor atari constatări și a unei tot mai profunde convingeri că viitorul civilizației umane nu se poate scrie fără aportul major al IA, am inițiat, în cadrul Universității Ecologice din București, un prim master în *Dreptul Inteligenței Artificiale*.

Și tot așa, cu gânduri de aceeași natură, înțelegem să binecuvântăm acest nou pas publicistic consacrat celei de-a treia revoluții digitale, aflată în plin avânt!

Prof. univ. dr. **Mircea Duțu**
Președintele Universității Ecologice din București
Directorul Institutului de Cercetări Juridice „Acad.
Andrei Rădulescu”
al Academiei Române

O altfel de Prefață*

Mirările gândirii (juridice) în fața provocărilor mișcărilor tehnologice

Și de această dată, invitându-mă a-i privi noua lucrare, acum întocmită cu grijă și pentru generația următoare și asigurarea transiterii preocupărilor proprii, profesorul Ovidiu Predescu mă obligă, tot grație naturii întreprinderii, să recurg la aceeași stratagemă de a nu proceda la „analiză de caz”, ci, prin ricoșeu, în cadrul unei „altfel de prefață”, să provoc interesul cititorului pentru problematica abordată înainte de a-l lăsa pradă lecturii restului volumului. Și aceasta cu atât mai mult cu cât tema atacată, „inteligenta artificială azi” sub o perspectivă a „dreptului, a drepturilor omului, a eticii și nu numai!”, este încă de necuprins și se pretează, mai degrabă și deocamdată, la analize punctuale și viziuni cel mult sectoriale.

Într-adevăr, înainte de toate, rămânem încă (parțial) nedumeriți de semnificațiile binomului inteligență-inteligență artificială (IA).

Suntem categorisiți, îndeobște, drept *homo sapiens* în scopul de a se marca ceea ce ne distinge de alte specii ale genului *Homo*. Un *sapiens* ținând mai ales de rațional și de acum înainte de calculabil decât de sapiență ori înțelepciune. Nu există îndoială că de mai bine de 2000 de ani, dacă la origine situăm secolul de aur al filosofiei grecești, ori de 20.000 de ani dacă ne raportăm la desenele din grottele de la Lascaux (cum ne îndeamnă gânditori precum Michel Juvet), chestiunile reflecției, spiritului,

* La prima ediție a cărții.

sufletului ori rațiunii sunt subiecte discutate și dezbătute. Inteligența e înțeleasă ca o facultate ne exclusiv umană, de percepere, înțelegere (rațiune), de predicție și manipulare a unei lumi mai complexe decât individul. Câmpul științific al „inteligenței artificiale” cuprinde și exprimă concepte, metode și artefacte ce au drept obiectiv înțelegerea și construirea de entități non umane inteligente.

Potrivit diverselor definiții ale IA se pot distinge patru mari categorii, după criteriul de inteligență care va decide în final dacă IA e... inteligentă! Mai întâi, IA ca agent acționând în mod uman. În această categorie inteligența artificială este indistinctibilă ori mai bună decât umanul. Regăsim testul lui Turing: în spatele voalului, mașina e de nedesprins de un uman oricare ar fi conversația cu entitatea. Se regăsesc în această categorie, deopotrivă, mișcarea transumanistă, mașina înlocuind la un moment dat genul *homo sapiens*, mai mult sau mai puțin în materialitatea sa. Urmează IA ca entitate ce gândește în manieră umană. Această clasă este rezultată din curentul cognitivist ori, mai general, psihologist. E vorba de a pleca de la corpusul de științe cognitive și de a deduce legi și modele. Această abordare pune accentul pe modul în care entitățile soluționează problemele în interacțiune cu mediul lor. O a treia ipostază e cea a IA ca entitate ce gândește în mod rațional. Această categorie pune accentul pe gândirea simbolică (în sensul matematic al termenului), gândirea rațională în sensul legilor gândirii, precum cele ale logicilor de prim ordin ori de teoriile logiste ale lui Bernard Russel. E o viziune mai veche, care urcă până în antichitate, în timpurile lui Aristotel, părintele logicii, care descrie în *Etica Nicomahică*, poate primul, programe de cercetare privind inteligența. El propune, după cum se știe, definirea unui obiectiv echipat cu criterii de reușită și concentrarea asupra modului de a-l atinge. O atare metodă poartă astăzi numele de Regression Planning System. Așadar, se consideră că

deliberăm nu asupra scopurilor înseși, ci a mijloacelor de a le atinge; un medic nu se întreabă dacă trebuie să vindece bolnavul și niciun retor dacă va genera persuasiunea scontată, după cum niciun om politic nu își pune problema dacă va stabili legi bune și tot așa în alte domenii nu vom delibera asupra scopului de atins. Dar, odată ce s-a stabilit scopul, se examinează cum și prin ce mijloace se realizează; dacă va apărea că el poate fi produs prin mai multe mijloace, se va căuta care dintre acestea va antrena realizarea cea mai ușoară și mai bună. Dacă, dimpotrivă, scopul s-ar îndeplini doar printr-un singur mijloc se va aprecia cum prin acesta se va realiza și acest mijloc la rândul său poate să fie el însuși, până când vom ajunge la cauza imediată, la care, în ordinea descoperirii, e ultima. În fine, cea de-a patra categorie e cea a IA ca entitate acționând în mod rațional. Este vorba, în acest caz, de a ne concentra asupra comportamentului ori a secvenței de acțiuni care obține cea mai bună adecvare a sarcinii cerute. În raport cu categoria precedentă, o manieră corectă, formală ori adecvată de a gândi, de exemplu, prin interferențe, nu e în mod obligatoriu metoda de ales pentru a găsi acțiunea cea mai adecvată. Exemplul cel mai evident și edificator este cel al automobilelor autonome în care programele se bazează pe apren-tisajele prin rețelele neuronale care nu utilizează proceduri simbolice. Din punct de vedere istoric, inteligența artificială, ca efort științific, s-a născut în anii 1950, la confluența mai multor curente de cercetare, prin actori și gânditori faimoși, precum Alan Turing, Claude Shannon, Herbert Simon. Dezvoltările IA au fost posibile prin avântul extraordinar al informaticii, în general, și al digitalizării subsecvente societății, în special.

I. Problematika juridică generată de dezvoltarea inteligenței artificiale se extinde din ce în ce mai mult și devine din ce în ce mai complexă, implicând reacții pe măsură.

Chemați să formuleze rapid răspunsuri adecvate și eficiente, legiuitorul, judecătorul și doctrinarul se află în fața unor mari dileme teoretice și practice. Provocările sunt pasionale și proporționale cu mizele create și afirmate; dreptul nu poate constitui o frână în calea revoluției noilor tehnologii, iar depășirea capacității sale de manifestare corespunzătoare creează pericole grave pentru statutul individului și mersul societății în lipsa controlului social și democratic. Din fericire, reacțiile juridice nu au întârziat să apară și sunt în curs de desfășurare, deopotrivă la nivel național, al UE și internațional. Desigur, necunoscutele persistă și își așteaptă dezlegarea cuvenită. Reflecția juridică grăbită și poate prea entuziastă a început deja să vorbească chiar de cristalizarea unui „drept al inteligenței artificiale”. Suntem așa repede în fața unui asemenea fenomen? Ce și cum poate fi calificat ceea ce s-a structurat în domeniul dreptului în raport cu aplicațiile și implicațiile tehnicilor (tehnologiilor) inteligenței artificiale? Să încercăm mai multe considerații și să propunem câteva concluzii.

1. Adepții tezei afirmative pornesc de la premisa că inteligența artificială a ajuns deja la stadiul dezvoltării sale ce permite și chiar reclamă a ne imagina înțelegerea și exprimarea ei specifică de către drept. Aplicațiile acestora se concretizează în ipostaze din ce în ce mai diverse și mai numeroase, așa încât nu mai e nevoie de simple proiecții pentru a avea reprezentarea deopotrivă a progreselor de înregistrat și a riscurilor de suportat. O reglementare cuprinzătoare a domeniului se află în stadiu de proiect și pe cale a fi adoptată și a intra în vigoare, Comisia Europeană publicând, la 21 aprilie 2021, o propunere de regulament privind stabilirea de reguli de armonizare vizând inteligența artificială. În amonte, lucrările preparatorii au fost deja angajate, fie că e vorba

de evaluarea situațiilor în curs, de a proba adaptabilitatea regulilor de drept pozitiv, de pregătirea orientărilor de urmat și opțiunilor de operat ori, și mai mult, de a ne întreba asupra și a reflecta în privința metodelor, între abordarea etică și demersul prescriptiv.

2. Consultanții anglo-saxoni specializați în informatică juridică au anunțat mai demult că profesiile juridice trebuie să integreze tehnologiile inteligenței artificiale în meseriile lor, sub pericolul de a fi depășiți prin aplicațiile denumite *legal tech* și dezvoltate prin start-upuri, care invadează domeniul și cel de a nu mai putea justifica suportarea remunerării lor. În SUA s-a dezvoltat tehnologia cognitivă cu pretenția de a înlocui un tânăr avocat și a oferi multiple servicii conexe, ajungându-se până la o reprezentare (artificială) experimentală în instanță. La rândul lor avocații francezi și ordinele profesionale se îngrijorează deja de o atare problematică. Editorii din Hexagon par a fi în întârziere în privința performanțelor în materie de relevanță ori de rapiditate a aplicațiilor precum *Supra Legem*, *Predicticé*, *Case Law Analytics* și *Doctrine.fr*. Chiar revistele juridice tradiționale (*Semaine Juridique*, *Recueil Dalloz* etc.) consacră atenție fenomenului IA și dreptului aferent. În fine, în China s-a realizat procurorul (acuzatorul) artificial cu propria-i sferă de acțiune (categorii de infracțiuni posibile astfel de instrumentat).

Aplicațiile zise IA juridice sunt, în principal, sistemele experte (de exemplu, softurile de gestiune a contractelor). Un sistem de gen e un instrument capabil să reproducă mecanismele cognitive ale unui expert, într-un domeniu particular, prin reguli logice. Această primă cale de a ajunge la inteligența artificială a dat rezultate promițătoare. Plecând de la circa o sută de reguli, cel puțin, s-au dezvoltat practici tinzând a deveni curente, dar incertitudinile persistă în multe privințe. Costul ridicat al

operațiunilor pertinente reprezintă o altă piedică în avântul așteptat și dorit al tehnologiilor avute în vedere.

În 2020, o mamă a depus ca probă, într-o cauză de încredințare a unui minor în Marea Britanie, o înregistrare audio a fostului soț în care se proferau amenințări. Avocații tatălui, care locuiau în Dubai, au examinat-o și au reușit să dovedească că era vorba de o manipulare printr-un program de inteligență artificială. Era, după toate probabilitățile, primul exemplu al utilizării în justiție a unui „deepfake”. Iar analiza lui făcea parte dintr-o conferință a unui eminent criminolog canadian intitulată sugestiv „IA poate să amenințe integritatea justiției?”. În același context se remarca faptul că punerea în discuție a fiabilității mijloacelor de probă în cauzele judiciare este una dintre cele trei mize pe care le prezintă IA pentru sistemul de justiție. Celelalte două sunt, pe de o parte, riscul ca algoritmi să amenințe în mod accidental justiția prin imprevizibil și posibilitatea unui ciberatac care ar modifica sistemele de IA, în așa fel încât să introducă prejudecăți.

Prima aplicare a sistemelor de IA în justiție va fi medierea în cazurile de consumație, de constatare a infracțiunilor și micilor creanțe cel mai probabil la orizontul 2025. În orice caz, apreciază specialiștii domeniului, nu se va ajunge curând și poate că niciodată la hotărâri definitive stabilite prin IA. Unii preferă să vorbească de justiția argumentală: se sporește puterea justițiabilului. Se vor îndruma deciziile cantitative, de pildă care sumă a fost acordată ca daune-interese în alte cauze pentru un aparat defectuos, pentru pierderea unei gambe, fără a lega judecătorul. Inteligența artificială, de exemplu, nu va putea niciodată să genereze o hotărâre care să legalizeze un mariaj homosexual, întrucât analiza e bazată pe trecut. Un judecător poate să evalueze evoluția contextului socio-politic. Această evoluție constantă a justiției o distinge de alte domenii în care IA este utilizată în prezent,

în care aceasta din urmă e utilizată actualmente ca marketing. E o tehnologie deosebită pentru cadrele stabile și previzibile, dar în justiție există multe circumstanțe individuale de interferențe, în condițiile în care cazurile nu sunt similare. Ea va fi utilizată pentru evaluări de probațiune ori de liberări condiționate unde în prezent algoritmi seamănă deja controversate. Controlul *a priori* și *a posteriori* al legăturilor introduse de algoritmi IA ar necesita prea multă mână de lucru pentru a analiza rapoartele și a detecta interconexiunile respective.

Încadrarea recunoașterii faciale ar fi o miză majoră pentru drept; comisarii protecției vieții private din Canada, de exemplu, s-au pronunțat pentru consolidarea unei atari operațiuni. S-ar putea imagina, spre exemplu, că ar fi posibil de a o utiliza în perimetrul locului comiterii unei crime, dar nu peste tot în oraș. Utilizarea de baze de date comerciale cu fețe umane ridică, de asemenea, o problemă.

3. Așa cum anunța recent presa franceză, patru artiști și agențiile lor au început deja lupta judiciară împotriva utilizărilor abuzive, dăunătoare pentru drepturile de autor ale inteligenței artificiale creatoare de imagini. După punerea pe piață de mai multe generatoare de imagini pentru marele public (DALL-E, Midjourney, Stable Diffusion ș.a.) controversa s-a amplificat între ilustratori și societățile de IA. Acestea din urmă sunt acuzate că exploatează operele pentru a dezvolta generatoare vizuale fără consimțământul artiștilor și retribuire. Pentru depășirea impactului s-a apelat la justiție. Trei ilustratori au depus o plângere colectivă în SUA la 13 ianuarie 2023; cele trei reclamante, semnate recunoscute în BD și concept art se declară voluntare „pentru a reprezenta o categorie de mii, poate chiar milioane de colegi artiști afectați de IA generativă”. La San Francisco acțiunea lor de grup (colectivă) vizează trei societăți acuzate de a le fi